

VYRESNIŲJŲ PAAUGLIŲ NERIMASTINGUMAS VERTINIMO LAUKIMO SITUACIJOSE

Ramunė Kriskuvienė, Eugenija Zambacevičienė, Virginija Dapkevičienė

Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas

Įvadas

Viena iš svarbiausių šiuolaikinio mokytojo profesinių kompetencijų – saugios, mokinio emocinių, socialinių, intelektinių, dvasinių tobulėjimą palaikančios ugdymo(si) aplinkos kūrimas. Tačiau Respublikos mokslininkai (Kutkienė, 1997, 2000; Beresnevičienė, Markovienė, Eidukevičius, 1999; Gudžinskienė, 2001; Barkauskaitė, Vasiliauskas, Gaigalienė, 2003; Tulickas, Zambacevičienė, 2003; Nasvytienė, Balnionytė, 2006; Petrauskienė, Matulevičiūtė, 2007) atskleidžia gana prastą psichologinę mokinių savijautą mūsų mokyklose. L. Bukšnytė (1999) mokinių psichologinę savijautą apibūdina kaip tam tikrą nerimastingumo, savigarbos lygį bei moksleivių požiūrį į mokytojus.

Mokiniai kasdien patenka į žinių, poelgių vertinimo situacijas, kurios sukelia įtampą, stresines būsenas, nerimą. Visa tai turi įtakos mokymosi motyvacijai, kuri, savo ruožtu, sąlygoja mokymosi rezultatus (Rupšienė, 2000). J. Pikūnas ir A. Palujanskienė (2000) kaip vieną svarbiausių blogos savijautos priežasčių nurodo mokinių patiriamą didelį nerimą. V. Karandaševs, M. Lebedeva, Č. Spilbergeris (2004, rusų k.) pabrėžia, kad itin daug dėmesio reikia skirti nerimui, kurį mokiniai jaučia laukdami mokymosi rezultatų vertinimų ir jų metu.

Mokslininkų susirūpinimą egzaminų stresu (laikomu mokykliniu stresu) bei jų įveikos strategijomis rodo užsienyje didėjantis publikacijų, nagrinėjančių šią problemą, skaičius (Wrzesniewski, Chylinska, 2004). V. Rimkevičienės, M. Gaigalienės, V. Indrašienės, M. Barkauskaitės (2005) tyrimo duomenimis, per 40 % 5–10 klasių mokinių, besimokančių vidurinėje bendrojo lavinimo mokykloje, išgyvena stresą, baimę, nerimą. Tyrimai rodo, kad Lietuvos mokyklų 11–12 klasių mokinių, patiriančių egzaminų baimę, skaičius auga. Jei tokių mokinių 2000 metais buvo 49,8 %, tai 2005 metais – 71,7 % (Aukštesniųjų klasių mokinių sveikata: pokyčiai per penkerius metus, 2007).

A. Bagdono ir G. Merkio (2005) išsamus egzaminų baimės tyrimas parodė, kad egzaminų baimės atsiradimą labiausiai veikia pedagoginiai, švietimo vadybos ir ugdymo psichologijos veiksniai. Minėti autoriai nurodo, kad „gilinimasis į šį reiškinį bei problemos švelninimas susiję su multidiscipliniškumu, įvairių sričių mokslo žinių derinimu bei mokslininkų bendradarbiavimu sprendžiant svarbius edukologijos mokslo bei praktikos klausimus“ (p. 98).

Tyrimo tikslas – ištirti 10 klasės mokinių vertinimo laukimo nerimastingumą.

Uždaviniai: Atskleisti nerimastingumo vertinimo laukimo situacijose sampratos turinį ir nustatyti mokinių nerimastingumo, suformuoto vertinimo laukimo, lygmenis; išsiaiškinti gyvenamosios vietos, kaip demografinio kintamojo, ir nerimastingumo pasireiškimo ryšį; atskleisti mokinių nerimastingumo skirtumus lyčių aspektu; atlikti klausimyno, skirto mokinių nerimastingumui tirti, faktorinę analizę, išnagrinėti ir išskirti straipsnyje nagrinėjamo reiškinio struktūrą.

Tyrimo metodai: teoriniai (mokslinės psichologinės ir pedagoginės literatūros analizė), empiriniai (vertinimo laukimo nerimastingumo klausimynas), statistiniai (faktorinė analizė).

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 240 dešimtų klasių mokinių iš rajono, miesto vidurinių mokyklų ir gimnazijų.

Mokyklinis nerimas ir nerimastingumas

Nerimas apibūdinamas kaip žmogaus būseną – neapibrėžtas grėsmės jausmas, kylantis dėl realaus ar įsivaizduojamo pavojaus. Nuo baimės, kaip reakcijos į konkretų pavojų, nerimas skiriasi pavojaus nekonkretumu, grėsmės difuziškumu (Psichologijos žodynas, 1983, p. 181).

Nerimo būsenai būdingos tam tikros fizinės ir psichinės reakcijos, elgesio pokyčiai (Greenberger, Padesky, 2000, p. 106). Fizinės reakcijos pasireiškia delnų prakaitavimu, raumenų įsitempimu, greitu širdies plakimu, skruostų paraudimu, galvos svaigimu. Nuotaika gali būti nervinga, irzli, nerimastinga, paniška. Minčių pobūdis: pavojaus pervertinimas, nepakankamas sugebėjimo įveikti nerimą bei pagalbos įmanomumo vertinimas, katastrofiškos mintys. Elgesys gali pasireikšti su nerimu susijusių situacijų vengimu, pasitraukimu, vos tik ima rasti nerimas, stengimasis viską padaryti tobulai arba mėginimas kontroliuoti įvykius, siekiant išvengti pavojaus.

Nerimo reakcijos būna adaptyvios ir neadaptyvios. Adaptyvios nerimo reakcijos skatina veiklos produktyvumą, nedidelis nerimas netgi reikalingas asmenybės saviraiškai, gyvenimo tikslams kelti ir įgyvendinti. Neadaptyvios nerimo reakcijos sutrikdo žmogaus veiklą, jo ryšius su aplinkiniais.

Skiriamas situacinis nerimas, atspindintis žmogaus būseną tam tikru momentu, ir nuolatinis ne-

rimas, tampantis asmenybės bruožu – nerimastingumu. Nerimo būseną gali kilti kiekvienam žmogui, o nerimastingas žmogus nerimą jaučia pastoviai. Toks žmogus linkęs pervertinti pavojų, jautriai reaguoja į smulkmenas, dažniau atsiduria konfliktinėse situacijose, nuolat tikisi, kad atsitiks kažkas nemalonaus.

Mokyklinį nerimą galima apibūdinti kaip mokinio emocinę būseną, kylančią dėl realios ar įsivaizduojamos grėsmės, susijusios su mokykla. Tokia nuolat patiriama būseną virsta mokinio asmenybės bruožu – nerimastingumu.

Mokslinėje literatūroje diskutuojama, ką laikyti *vertinimo laukimo* nerimu, o ką *nerimastingumu*. Šiais terminais apibūdinami reiškiniai, asmenų demonstruojami egzaminų, testų, kontrolinių darbų metu, kada tikrinamas kurios nors žinių ar mokėjimų srities kompetencijos.

Č. Spilbergeris, teigdamas, kad asmenų patiriamas nerimas reaguojant į egzaminą, kontrolinius ar kitokius patikros darbus yra dažnesnis ir intensyvesnis, tokį nerimą traktuoja kaip asmenybės savybę. Jis laikomas specifiniu asmenybės nerimu, nes, patirdami nerimą vertinimo situacijose, asmenys gali ramiai jaustis kitose situacijose (Karandašėvas, Lebedeva, Spilbergeris, 2004, p. 44). Šiame darbe laikomasi minėtų autorių požiūrio į *vertinimo laukimo* nerimą kaip specifinį asmenybės nerimo pasireiškimą, t. y. nerimastingumą.

Mokinių nerimastingumo vertinimo laukimo situacijose tyrimas

Nerimastingumo vertinimo laukimo situacijoje klausimyną sudaro 20 teiginių, iš kurių 8 priklauso subskalei „Nerimastingumas“, 8 – subskalei „Emocionalumas“, o likę 4 – nepriklauso nė vieni subskalei, bet panaudojami bendram *vertinimo laukimo* nerimastingumo balui apskaičiuoti. Pateikdami tyrimo metodiką tiriamiesiems, jos sudarytojai vengė termino „nerimastingumas“ ir pavadino ją *Požiūrio į egzaminus, kontrolinius ir patikros darbus klausimynu*. Perskaitęs teiginį, tiriamasis turi pasirinkti vieną iš atsakymų variantų: beveik niekada, kartais, dažnai, beveik visada. Kiekvienas teiginys vertinamas nuo 1 iki 4 balų. Minimalus galimų balų skaičius – 20, maksimalus – 80.

Kadangi metodikos autoriai nepateikė nerimastingumo lygmenų, straipsnio autorės šiame tyrime sąlygiškai išskyrė tokius lygmenis: labai aukštas 61–80 balų; aukštas 41–60 balų; vidutinis 21–40 balų; žemas iki 20 balų. Straipsnyje aprašytas tyrimas vyko 2009 m. vasario–balandžio mėnesiais, t. y. tada, kada dešimtųjų klasių mokiniai dar neturėjo laikyti egzaminų, tad žodis „egzaminas“ jiems pateiktame klausimyne buvo pakeistas į „žinių patikrą“.

Tyrimo rezultatai

Iš 1 lentelėje pateiktų mokinių atsakymų galima spręsti apie jų savijautą per įvairius patikros darbus.

1 lentelė. *Mokinių nerimastingumo vertinimo laukimo situacijose rodikliai, procentais (N = 240)*

Teiginys	Teiginio vertinimas			
	Beveik visada	Dažnai	Kartais	Beveik niekada
Per kontrolinius ir patikros darbus jaučiuosi visiškai ramus ir atsipalaidavęs	6,3	21,4	61,5	10,8
Aš jaudinuosi ir nerimauju žinių vertinimo situacijų metu	13,8	31,2	39,2	15,8
Mintys, kad neatliksiu užduočių, man neleidžia susikaupti ir jų atlikti	3,3	23,8	47,5	25,4
Atlikdamas užduotis, dažnai susimąstau, ar sugebėsiu baigti mokyklą	5	14,2	32,9	47,9
Kuo ilgiau dirbu, atlikdamas patikros užduotis, tuo labiau man nesiseka	5,8	17,1	31,3	45,8
Aš labai nervinuosi rašydamas svarbų patikrinamąjį darbą	15	20,4	47,5	17,1
Prieš žinių vertinimą labai jaudinuosi, netgi, kai esu gerai pasiruošęs	12,1	22,9	36,2	28,8
Aš pradėdau nerimauti dar negavęs patikrinto darbo	10,8	18,8	40,4	30
Žinių vertinimo situacijose aš būnu labai įsitempęs	11,7	1,7	45	21,6
Atlikdamas patikros darbą, aš galvoju apie galimą nesėkmę	6,3	12,9	34,5	46,3
Aš puolu į paniką, kai reikia atlikti kontrolinius ar kitus patikros darbus	4,2	13,8	47,5	34,5
Baiminuosi prieš kiekvieną svarbų žinių patikrinimą	12,5	23,3	42,1	22,1
Per žinių vertinimą man stipriai plaka širdis	12,1	17,1	31,6	39,2
Man lengva susikaupti per patikros darbus	8,4	27,9	50,8	12,9
Dėl pašalinių minčių per patikros darbus pamirštu netgi tai, ką gerai žinojau	7,9	29,6	43,8	18,7
Kai mokytojas užduoda klausimą, aš sutrinku ir nebesugebu susikaupti	5,4	23,8	45,4	25,4
Mintys, jog esu vertinamas, neleidžia susikaupti, sėkmingai atlikti užduotį	3,8	17,5	43,7	35
Kuo svarbesnė vertinimo situacija, tuo blogiau man sekasi	7,9	16,7	40	35,4
Gavęs(-usi) užduotį, jos prasmę suprantu tik perskaitęs(-čiusi) keletą kartų	11,7	22,5	48,3	17,5
Per žinių patikrą baiminuosi, jog man užduos papildomų klausimų	4,2	15,8	35,8	44,2

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad didesnei daliai tiriamųjų nebūdingas dažnas nerimas. Skirtingą mokinių savijautą per žinių vertinimą lemia nevienodas pasiruošimas žinių patikrinimui (1, 3 teiginiai), pasitikėjimo savimi stoka ir savo galimybių nuvertinimas (3, 4, 10, 17). Nemažai daliai mokinių (per 30 %) nerimas sukelia somatinius negalavimus

(stiprų širdies plakimą). V. Gudžinskienės (2001) pastebėjimu, somatiniai negalavimai būdingesni mergaitėms ir tiems mokiniams, kurie, gavę prastesnį pažymį, verkia, jiems greičiau plaka širdis, dreba rankos, jaučia keistą jaudulį pilve ir pan.

Mokinių nerimastingumą ugdymo įstaigų ir lyties aspektais parodo 2 lentelė.

2 lentelė. 10 klasės mokinių nerimastingumo lygmenys (N = 240) B – berniukai, M – mergaitės

Ugdymo įstaigos	Nerimastingumo lygmenys, %							
	Labai aukštas		Aukštas		Vidutinis		Žemas	
	B	M	B	M	B	M	B	M
Gimnazija	2,5	12,5	37,5	35	52,5	42,5	7,5	10
Rajono vid. mokykla	2,5	0	22,5	17,5	70	65	5	17,5
Miesto vid. mokykla	0	2,5	17,5	10	75	35	7,5	52,5

Nors daugumai tiriamųjų būdingas vidutinis nerimastingumas, į labai aukšto ir aukšto nerimastingumo lygmenį pateko daugiau mokinių, ugdomų gimnazijoje. Žemu nerimastingumu labiau pasižymėjo miesto mokyklos mokiniai. Duomenų analizė lyties aspektu rodo žemiausią miesto mokyklos mergaičių nerimastingumą, o aukščiausią – gimnazijos mergaičių. Šios ugdymo įstaigos berniukai buvo nerimastingesni nei rajono ir miesto mokyklų bendraamžiai.

Tokių duomenų pasiskirstymą galėjo nulemti tai, kad rajono mokyklose ugdomi mokiniai gyvena mažesnėse bendruomenėse, kuriose vyrauja glaudesni tarpusavio santykiai. Tuo tarpu gimnazijos mokinių didesniai nerimastingumui galėjo turėti įtakos ugdymo įstaigos įvaizdis, nuolatinis motyvavimas siekti aukštesnių rezultatų.

Apibendrinant galima nurodyti tokius 10 klasės mokinių nerimastingumo lygmenis: labai aukštas – 3,3 % mokinių, aukštas – 23,3 %, vidutinis – 56,7 % ir žemas – 16,7 %.

Klausimyno faktoriinė analizė

Pastebėta, kad asmenų, kuriems būdingas aukštas nerimastingumas *vertinimo laukimo* situacijose, struktūroje galima išskirti didesnę vegetatyvinės nervų sistemos sujaudinimą ir su užduotimi nesusijusias mintis, trukdančias susikaupti. Klausimyno faktoriinė analizė leidžia patikrinti lietuviškojo varianto atitikimą originaliojo klausimyno struktūrai. Faktoriinės analizės rezultatai pateikti 3 lentelėje (p. 53).

Atlikus emocionalumo skalei priklausančių teiginių faktoriinę analizę, teiginio „Per kontrolinius ir patikros darbus jaučiuosi visiškai ramus(-i) ir atsipalaidavęs(-usi)“ faktoriinis svoris (0,493) ir aprašomoji sklaida (4,0) parodė teiginio netinkamumą nerimastingumui matuoti. Teiginio faktoriinis svoris turi būti ne mažesnis nei 0,6, o aprašomoji sklaida

turi būti daugiau kaip 10 % (Čekanavičius, Murauskas, 2002).

Antrasis išskirtas faktorius „Negatyvios emocinės reakcijos“ (38,7 % sklaida) susideda iš 7 teiginių, apibūdinančių negatyvias emocines reakcijas žinių *vertinimo laukimo* metu. Skalės Kronbacho Alfa ir r/itt koeficientai yra pakankamai aukšti, tai rodo stiprią vidinę skalės konsistenciją. Šis faktorius savi-tas tuo, kad atspindi tokius aspektus: baimę, įtampą, jaudulį. Šios negatyvios emocijos dar labiau skatina moksleivius nerimauti, didina jų nerimastingumą. Todėl, atskleidus šio faktoriaus įtaką moksleivių emocinei savijautai, galima ieškoti specialių pagalbos būdų ir metodų šiems veiksniams šalinti.

Trečiasis faktorius „Nepasitikėjimas savo jėgomis“ (27,2 % sklaida). Šio faktoriaus testo žingsnių formuluotės: *Kuo svarbesnė vertinimo situacija, tuo blogiau man sekasi; Dėl pašalinių minčių žinių vertinimo situacijų metu, pamirštu netgi tai, ką gerai žinojau ir mokėjau; Mintys, jog esu vertinamas, man neleidžia susikaupti, sėkmingai atlikti užduočių* ir pan. – aiškiai rodo, kad trečiasis faktorius atspindi savo galimybių nuvertinimo tendenciją ir pabrėžia negatyvią poziciją skalėje. Teiginio – *Kuo ilgiau dirbu atlikdamas patikros užduotis, tuo labiau man nesi-seka* – faktoriinis svoris yra per mažas.

Ketvirtajam faktoriui „Nepasisekimo baimė“ (47,6 % sklaida) priklauso teiginiai, atspindintys baimę, kurią jaučia moksleiviai žinių vertinimo situacijose. Kadangi trečiojo, šiam faktoriui priskirto, teiginio faktoriinis svoris mažas, tad pašalinus jį iš klausimyno Kronbacho Alfa koeficientas žymiai padidėtų.

Penktasis faktorius, kurio teiginiai nepriskiriami skalėms, t. y. „Dėmesį blaškančios mintys“, apima aspektus, trukdančius susikaupti darbo metu. Šio faktoriaus savitumas – respondentui, susidorojus su dėmesį blaškančiomis mintimis, sumažėtų jo nerimastingumo lygis.

3 lentelė. *Nerimastingumo vertinimo laukimo situacijose klausimyno faktorinė analizė*

Skalė	Faktoriaus pavadinimas	Teiginiai	N	Kronbacho Alfa (r/itt)	Testo žingsnio faktorinis svoris (L) **	KMO ***	Kronbacho Alfa koeficientas	Kronbacho Alfa koeficientas pašalinus klausimą iš skalės	Aprašomoji sklaida (%)****
Emocionalumo skalė	Pozityvi emocinė reakcija	Per kontrolinius ir patikros darbus jaučiuosi ramus ir atsipalaidavęs	1	0,049	0,493*	0,860	0,760	0,842	4,0
	Negatyvios emocinės reakcijos	Baiminuosi prieš kiekvieną svarbų žinių patikrinimą	2	0,687	0,823			0,696	38,7
		Pradedu nerimauti dar negavęs patikrinto darbo	0,599	0,784	0,711				
		Prieš kiekvieną žinių vertinimą aš labai jaučiuosi, netgi tuomet, kai gerai pasiruošęs	0,607	0,720	0,709				
		Labai nervinuosi rašydamas svarbų patikrinamąjį darbą	0,565	0,709	0,718				
		Per žinių vertinimą stipriai plaka širdis	0,518	0,704	0,724				
		Žinių vertinimo situacijose aš būnu labai įsitempęs	0,530	0,660	0,724				
		Jaudinuosi, nerimauju vertinimo situacijų metu	0,440	0,609	0,738				

Paaikškinimai: * – per mažą testo žingsnio faktorinį svorį turintys teiginiai, faktorinis svoris turi būti ne mažiau kaip 0,6.
 ** – L – faktorinis svoris parodo kintamųjų ir faktoriaus (ALFA faktorinės analizės modelis) statistinio ryšio glaudumą.
 *** – KMO (Kayser – Meyer – Olkin Measure of Sampling Adequacy) – skalės tinkamumas faktorinei analizei.
 **** – % – procentinis dažnis parodo, kiek % sklaidos gali būti paaiškinta nepriklausomuoju kintamuoju, sklaida ne mažiau 10.

Ketvirtojo teiginio, priklausančio šiam faktoriui, faktorinis svoris yra per mažas lyginant jį su rekomenduojamu. Taip pat patikimumo rodiklis – Kronbacho Alfa koeficientas – padidėtų pašalinus teiginį iš klausimyno. Todėl yra svarstyti šio teiginio reikšmė jame.

Faktorinė analizė parodė, kad šiame tyrime taikytas lietuviškas klausimyno variantas iš esmės atitinka jo sudarytojų pateiktą testo struktūrą. Tai gali būti vertinama kaip pirmas žingsnis, adaptuojant V. Karandaševą, M. Lebedevą ir Č. Spilbergerio *Nerimastingumo vertinimo laukimo situacijose klausimyną*.

Išvados

1. Mokslinėje literatūroje psichologinė moksleivių savijauta, atsirandanti egzaminų, testų, kontrolinių darbų metu, kada tikrinamas kurios nors sri-

ties žinios ar mokėjimai, kompetentingumas, vadinamas *vertinimo laukimo* nerimu. Dėl mokyklinėje praktikoje dažnai ir intensyviai išgyvenamo *vertinimo laukimo* nerimo jis tampa asmenybės savybe – nerimastingumu.

2. Dešimtos klasės mokinių nerimastingumo tyrimo *vertinimo laukimo* situacijose rezultatai leido sąlygiškai išskirti 4 nerimastingumo lygmenis: labai aukštą (3,3 %), aukštą (23,3 %), vidutinį (56,7 %) ir žemą (16,7 %).
3. Rajono vidurinėje mokykloje ugdomi mokiniai, lyginant su jų bendraamžiais iš kitų tirtų mokyklų (miesto, gimnazijos), išgyvena žemesnį nerimastingumą.
4. Mergaičių nerimastingumas šiek tiek aukštesnis nei berniukų.
5. Taikytas lietuviškasis klausimyno variantas iš esmės atitinka rusiškojo klausimyno struktūrą. Tyrimas dėl nedidelės tiriamųjų imties ir nebaigto

adaptuoti tyrimo instrumento galėtų būti vertinamas kaip žvalgomasis, o duomenų interpretacijos – kaip orientacinės, atskleidžiančios tik tyrinėtoms imties charakteristikas. Ateityje pateikta tyrimo metodika galėtų būti išbandyta tiriant ir žemesnių klasių mokinius.

Literatūra

1. *Aukštesniųjų klasių mokinių sveikata: pokyčiai per penkerius metus*, 2007. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/pr_analize/mokiniu_sveikata.pdf>.
2. Bagdonas A., Merkys G., 2006, Egzaminų baimė ir jos įveikimo edukaciniai veiksniai. *Pedagogika*. Nr. 79. P. 97–103.
3. Barkauskaitė M., Vasiliauskas R., Gaigalienė M., 2003, *Nesėkmingo mokymosi priežastys ir mastai. Ataskaita*. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/NMMP_ataskaita.doc>.
4. Beresnevičienė D., Markovienė M., Eidukevičius R., 1999, Jaunesniųjų moksleivių savęs vertinimas, psichologinė savijauta mokykloje bei mokyklinis nerimastingumas. *Ugdymo psichologija*. Nr. 2. P. 13–19.
5. Bukšnytė L., 1999, Bendrojo lavinimo ir jaunimo mokyklos moksleivių savijautos ypatumai. *Ugdymo psichologija*. T. 2. Nr. 1. p. 34–40.
6. Čekanavičius V., Murauskas G., 2000, *Statistika ir jos taikymai 1*. Vilnius: TEV.
7. Greenberger D., Padesky, C. A., 2000, *Nuotaika paklūsta protui*. Vilnius: VU specialiosios psichologijos laboratorija.
8. Gudžinskienė V., 2001, Mokyklinio nerimastingumo rodikliai ir juos lemiantys veiksniai. *Pedagogika*. Nr. 48. P. 91–99.
9. Kutkienė L., 1997, Mokinių mokymosi pažangumo įtaka mokykliniam nerimui ir pasiekimo motyvacijai. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: IV tarptautinė konferencija*. P. 82–84. Vilnius.
10. Kutkienė L., 2000, Vaikų mokyklinio nerimo aktualijos ir mokytojų rengimas. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas. Mokslo darbai*. P. 119–125. Vilnius.
11. *Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata*. <<http://www.pedagogika.lt/puslapis/samprata.pdf>>.
12. Nasvytienė D., Balnionytė R., 2006, 13–17 metų paauglių emocinių problemų ir nerimo lygio įvertinimo ypatumai. *Ugdymo psichologija*. Nr. 16. P. 14–20.
13. Petrauskienė A., Matulevičiūtė D., 2007, Abiturientų mokymosi krūvio ir savijautos sąsajos. *Medicina (Kaunas). Visuomenės sveikata*. Nr. 43 (4). P. 332–335.
14. Pikūnas J., Palujanskienė A., 2000, *Asmenybės vystymasis*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
15. Rimkevičienė V., Gaigalienė M., Indrašienė V., Barkauskaitė M., 2005, Pagrindinių ir vidurinių bendrojo lavinimo mokyklų mokinių, turinčių mokymosi sunkumų, nesėkmingo mokymosi ir mokyklos nelankymo priežasčių lyginamoji analizė. *Ugdymo psichologija*. Nr. 15. P. 32–37.
16. *Psichologijos žodynas*, 1993. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
17. Rupšienė L., 2000, *Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškinys: monografija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
18. Tulickas E., Zambacevičienė E. P., 2004, Mokinių mokyklinio nerimo apraiškos skirtinguose ugdymo pakopose. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 3. P. 113–116.
19. Wrzesniewski K., Chylinska J., 2004, Coping with school-related stress: some theoretical and methodological issues. *Ugdymo psichologija*. Nr. 13. P. 24–28.
20. Карандашев В. Н., Лебедева В. С., Спилбергер Ч., 2004, *Изучение оценочной тревожности: руководство по использованию*. Санкт-Петербург: Реч.

ANXIETY OF SENIOR PUPILS IN SITUATIONS OF WAITING FOR EVALUATION

Ramunė Kriskuvienė, Eugenija Zambacevičienė, Virginija Dapkevičienė

Summary

Adolescence is usually described as period of crises, difficulties, objections, conflicts, self-expression and seeking for self-understanding. The essence of difficulties of many teenagers is lack of self-confidence, doubts about self as a valuable personality, loss of confidence in own powers, emotional tension, anxiety (Pikūnas, Palujanskienė, 2000; Navaitis, 2001). The aim of this research is to explore anxiety of adolescents (pupils of grade 10) in situations of waiting for evaluation. 240 respondents participated in the survey. According to the research data 4 levels of anxiety were distinguished: very high (3.3%), high (23.3%), medium (56.7%), low (16.7%). It became evident that girls experienced slightly greater anxiety than boys did. It was found that pupils studying at the district's secondary schools experienced lower anxiety in comparison to pupils at other investigated schools. The factor-analysis has shown that Lithuanian version of the questionnaire essentially corresponds to the structure of the original. Due to the small sample of the participants and incompletely adapted instrument of research this analysis could be considered a pilot one and interpretation of data could be seen as tentative, revealing only the characteristics of the sample surveyed, however the research results could be used in future studies of anxiety of younger teenagers while waiting for evaluation, could help to avoid the factors provoking pupil's anxiety, and induce the development of psychological resilience.

Keywords: senior adolescents, well-being, anxiety while waiting for evaluation.

VYRESNIŲJŲ PAAUGLIŲ NERIMASTINGUMAS *VERTINIMO LAUKIMO* SITUACIJOSE*Ramunė Kriskuvienė, Eugenija Zambacevičienė, Virginija Dapkevičienė***Santrauka**

Paauglystė paprastai apibūdinamas kaip krizių, sunkumų, prieštaravimų, konfliktų, saviraiškos ir siekimo save pažinti amžiaus tarpsnis. Daugelio paauglių sunkumų pagrindas – nepasitikėjimas savimi, suabejojimas savimi, kaip vertinga asmenybe, tikėjimo savo jėgomis praradimas, emocinė įtampa, nerimas (Pikūnas, Palujanskienė, 2000; Navaitis, 2001). Šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti vyresniųjų paauglių (10 klasės mokinių) nerimastingumą *vertinimo laukimo* situacijose. Tyrime dalyvavo 240 respondentų (120 mergaičių ir 120 berniukų, ugdomų miesto ir rajono vidurinėse mokyklose bei miesto gimnazijoje). Nerimastingumas tirtas V. Karandašev, M. Lebedevos, Č. Spilbergerio (2004) *Nerimastingumo vertinimo laukimo situacijose klausimynu*. Išskirti 4 mokinių nerimastingumo lygmenys: labai aukštas (3,3 %), aukštas (23,3 %), vidutinis (56,7 %), žemas (16,7 %). Paaiškėjo, kad mergaičių nerimastingumas šiek tiek aukštesnis nei berniukų. Nustatyta, kad rajono vidurinėje mokykloje ugdomi mokiniai, lyginant su jų bendraamžiais iš kitų tirtų mokyklų, patiria žemesnį nerimastingumą. Faktorinė analizė parodė, kad lietuviškasis klausimyno variantas iš esmės atitinka originalo struktūrą.

Tyrimas dėl nedidelės tiriamųjų imties ir nebaigto adaptuoti tyrimo instrumento galėtų būti vertinamas kaip žvalgomasis, o duomenų interpretacijos – kaip orientacinės, atskleidžiančios tik tyrinėtoms imties charakteristikoms, tačiau tyrimo rezultatai gali būti panaudoti ateityje, tiriant jaunesniųjų paauglių nerimastingumą *vertinimo laukimo* situacijose. Tai padėtų išvengti nerimą provokuojančių veiksnių, ugdyti(-is) psichologinį atsparumą.

Prasminiai žodžiai: vyresnieji paaugliai, savijauta, nerimastingumas *vertinimo laukimo* situacijose.

Įteikta 2010-10-29